

MILLIY PEDAGOGIKA MEROSIDA SHAXS KAMOLOTI G‘OYASINING SHAKLLANISHI VA UNING ZAMONAVIY TA’LIMDAGI AHAMIYATI

Kuldosheva Sabohat Otamurodovna

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada milliy pedagogika merosida shaxs kamoloti g‘oyasining tarixiy shakllanishi, Sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlari hamda mustaqillik yillarida respublika olimlari tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar asosida ushbu g‘oyaning zamonaviy ta’lim tizimidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shaxs kamolotini ta’minlashda milliy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya va kompetensiyaviy yondashuvning uyg‘unligi ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: milliy pedagogika, shaxs kamoloti, ma’naviy tarbiya, pedagogik meros, zamonaviy ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, respublika olimlari.

Zamonaviy ta’lim tizimining strategik maqsadi — raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan, ma’naviy va kasbiy jihatdan yetuk shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Ushbu vazifani amalga oshirishda milliy pedagogika merosi muhim nazariy va metodologik manba bo‘lib xizmat qiladi. Chunki xalq pedagogik tajribasi va buyuk mutafakkirlar merosida shaxs kamoloti masalasi har doim ta’lim va tarbiyaning bosh mezon sifatida qaralgan.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan tub islohotlar, jumladan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun hamda ta’limni rivojlantirishga qaratilgan strategik va konseptual hujjatlarda shaxs kamolotini ta’minlash ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Ushbu yondashuv ta’lim jarayonida nafaqat bilim berish, balki shaxsning ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojiga alohida e’tibor qaratishni taqozo etadi. Bu holat milliy pedagogika merosida shakllangan tarbiyaviy g‘oyalarni zamonaviy ta’lim mazmuni bilan uyg‘unlashtirish zaruratini kuchaytirmoqda.

Milliy pedagogika merosida shaxs kamoloti g‘oyasi tarixan xalqning ma’naviy tajribasi asosida shakllangan bo‘lib, u xalq og‘zaki ijodi namunalari, diniy-ma’rifiy qarashlar hamda mumtoz adabiyotda keng yoritilgan. Dostonlar, maqollar va rivoyatlarda shaxs kamoloti jasorat, sadoqat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi yuksak fazilatlar bilan uyg‘un holda talqin etiladi. Bu esa tarbiyaning milliy asoslarini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Sharq mutafakkirlari pedagogik merosida shaxs kamoloti jamiyat taraqqiyotining asosiy sharti sifatida qaralgan. Abu Nasr Forobiy ta’lim va tarbiya uyg‘unligi orqali komil insonni shakllantirish g‘oyasini ilgari surgan bo‘lsa, Abu Ali ibn Sino shaxs kamolotini jismoniy, aqliy va ma’naviy rivojlanishning uzviy birligi sifatida asoslab

beradi. Alisher Navoiy asarlarida esa inson kamoloti axloqiy yetuklik, adolat va ma’rifat bilan bog’liq holda talqin etiladi. Ushbu qarashlar milliy pedagogika merosining g’oyaviy asosini tashkil etib, zamonaviy ta’lim nazariyasi uchun ham muhim metodologik manba bo’lib xizmat qiladi.

Mustaqillik yillarida respublika olimlari tomonidan shaxs kamoloti masalasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida qayta talqin qilindi. Jumladan, B.A. Qosimov, U.I. Inoyatov, M.O. Ochilov, A.A. Abduqodirov, Sh.N. Sharipovlarning ilmiy izlanishlarida ta’lim jarayonini insonparvarlashtirish, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim va ma’naviy tarbiya masalalari yetakchi tadqiqot yo’nalishlari sifatida o’rganilgan.

Xususan, U.I. Inoyatov o’z tadqiqotlarida shaxs kamolotini uzluksiz ta’lim tizimida tarbiya va ta’lim birligi asosida ta’minlash zarurligini asoslaydi. M.O. Ochilov esa pedagogik jarayonda milliy qadriyatlar asosida shaxsning ijtimoiy faolligi va mas’uliyatini rivojlantirish muhimligini ta’kidlaydi. A.A. Abduqodirovning ilmiy qarashlarida esa ta’limda innovatsion yondashuvlar orqali shaxsning mustaqil fikrlash va ijodiy kompetensiyalarini shakllantirish masalalari yoritilgan.

Tahlil mezonlari	Milliy pedagogika merosidagi mazmun	Sharq mutafakkirlari qarashlari	Mustaqillik davri pedagogik yondashuvlari	Zamonaviy ta’limdagi integratsiya shakllari	Pedagogik natija va ahamiyati
Shaxs kamoloti konsepsiyasi	Barkamol, axloqan yetuk, ma’naviy pok insonni tarbiyalash	Forobiy – komil inson; Ibn Sino – jismoniy, aqliy va ma’naviy uyg’unlik; Navoiy – axloq va adolat	Shaxsga yo’naltirilgan, insonparvar ta’lim konsepsiyasi	Kompetensiyaviy va qiymatga asoslangan ta’lim modellari	Mustaqil fikrlovchi, ijtimoiy mas’uliyatli shaxs
Tarbiya va ta’limning o’zaro bog’liqligi	Ta’lim va tarbiya ajralmas jarayon sifatida qaraladi	Ta’lim – bilim, tarbiya – axloqiy yetuklik asosi	Uzluksiz ta’lim tizimida tarbiya komponentini kuchaytirish	Ta’lim jarayoniga tarbiyaviy vazifalarni integratsiyalash	Bilim bilan birga axloqiy fazilatlar shakllanadi
Tarbiya manbalari	Oila, ustoz-shogird an’anasi, jamiyat, milliy urf-odatlar	Ustozning shaxsiy namunasi yetakchi omil	Ta’lim muassasasi va ijtimoiy muhit hamkorligi	Oila–maktab–jamiyat integratsiyasi modeli	Tarbiyaning uzluksizligi ta’minlanadi
Asosiy ma’naviy-axloqiy fazilatlar	Halollik, kamtarlik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik	Insonparvarlik, adolat, ilmga intilish	Fuqarolik mas’uliyati, milliy o’zlikni anglash	Umuminsoniy va milliy qadriyatlar sintezi	Ma’naviy barqaror shaxs tarbiyalanadi

O'qituvchi shaxsining roli	Ustoz – tarbiyachi va hayotiy yo'l ko'rsatuvchi	Ustoz shaxsiy namunasi bilan ta'sir etuvchi	Pedagog – fasilitator va tarbiyachi	Mentorlik, kouching va reflektiv ta'lim	Pedagogik ta'sir samaradorligi oshadi
Pedagogik metodlar	Nasihat, ibrat, tajriba asosida o'rgatish	Muloqot va axloqiy suhbatlar	Interfaol va innovatsion metodlar	Loyiha, muammoli va reflektiv ta'lim	Ijodiy va tanqidiy fikrlash rivojlanadi
Shaxs rivojining yo'nalishi	Jamoa manfaatini shaxs manfaatidan ustun qo'yish	Jamiyat va shaxs uyg'unligi	Shaxs va jamiyat manfaatlarini muvozanati	Ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish	Faol fuqarolik pozitsiyasi shakllanadi
Ta'lim natijasiga yondashuv	Barkamol inson tarbiyasi	Axloqan va ma'nan yetuk shaxs	Raqobatbardosh kadr tayyorlash	Kompetensiyaga asoslangan baholash	Ta'lim sifati va samaradorligi oshadi
Milliy va global uyg'unlik	Milliylik ustuvorligi	Umuminsoniy qadriyatlarga ochiqlik	Milliy va global ta'lim talablarini uyg'unlashtirish	Global kompetensiyalarni shakllantirish	Xalqaro ta'lim maydonida raqobatbardoshlik

Yuqorida keltirilgan tahliliy jadvalda milliy pedagogika merosida shaxs kamoloti g'oyasining tarixiy shakllanishi, Sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlari, mustaqillik yillarida shakllangan zamonaviy ilmiy yondashuvlar hamda ularning hozirgi ta'lim tizimidagi integratsiya mexanizmlari tizimli ravishda ochib berildi. Jadval mazmunidan ko'rinadiki, shaxs kamoloti konsepsiyasi milliy pedagogik tafakkurda faqat bilim berish bilan cheklanmagan, balki insonning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy yetukligini ta'minlashga qaratilgan kompleks jarayon sifatida talqin etilgan.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy pedagogika merosida ta'lim va tarbiya birligi yetakchi tamoyil sifatida qaralgan bo'lib, ushbu yondashuv Sharq mutafakkirlari qarashlarida chuqur nazariy asosga ega. Xususan, Forobiy, Ibn Sino va Alisher Navoiy asarlarida shaxs kamoloti jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida izohlanib, ta'lim jarayonida ustoz shaxsining tarbiyaviy ta'siri alohida ta'kidlangan. Bu g'oyalar zamonaviy pedagogik nazariyalarda shaxsga yo'naltirilgan va insonparvar ta'lim konsepsiyalari bilan uzviy uyg'unlashmoqda.

Jadvalda aks ettirilganidek, mustaqillik yillarida respublika olimlari tomonidan shaxs kamoloti masalasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida qayta talqin qilinib, uzluksiz ta'lim tizimida tarbiya komponentini kuchaytirish muhim vazifa sifatida belgilandi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi shaxs kamolotini nazariy bilimlar majmuasi sifatida emas, balki hayotiy ko'nikmalar, ijtimoiy faollik va mas'uliyat bilan bog'liq holda shakllantirish imkonini bermokda.

Shuningdek, tahliliy jadvalda milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillarning uyg'unligi zamonaviy ta'lim tizimining metodologik asosi sifatida namoyon bo'layotgani ko'rsatildi. Bu esa ta'lim jarayonida o'qituvchining rolini bilim beruvchi

emas, balki shaxs tarbiyachisi, yo‘naltiruvchi va motivator sifatida qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Natijada pedagogik jarayonda mentorlik, reflektiv ta‘lim va innovatsion metodlardan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda.

Umuman olganda, jadval asosida olib borilgan tahlil milliy pedagogika merosida shakllangan shaxs kamoloti g‘oyasining zamonaviy ta‘lim tizimida yuqori ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu g‘oyaning ta‘lim mazmuni, metodlari va natijalariga integratsiyalashuvi barkamol, raqobatbardosh va ma‘naviy yetuk shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi hamda ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib qoladi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda shaxs kamoloti milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi asosida talqin qilinib, ta‘lim jarayonini insonparvarlik tamoyillariga asoslash muhimligi qayd etiladi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuv shaxs kamolotini faqat nazariy bilimlar bilan cheklamasdan, hayotiy ko‘nikmalar, ijtimoiy mas‘uliyat va axloqiy yetuklikni shakllantirishga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir.

Milliy pedagogika merosida shakllangan shaxs kamoloti g‘oyasi zamonaviy ta‘lim tizimida tarbiyaviy komponentni kuchaytirish, ta‘lim jarayonini insonparvarlashtirish hamda o‘qituvchining shaxs tarbiyachisi sifatidagi rolini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida ushbu g‘oyaning metodik asos sifatida qo‘llanilishi ta‘lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Milliy pedagogika merosi asosida shaxs kamolotini shakllantirish

Tarkibiy jihatlar	Milliy pedagogika merosidagi yondashuv	Zamonaviy ta‘limdagi talqini
Shaxs kamoloti maqsadi	Komil, axloqli, ma‘rifatli inson	Kompetent, mustaqil fikrlovchi shaxs
Tarbiya manbalari	Oila, ustoz, jamiyat, an‘ana	Ta‘lim muassasasi, ijtimoiy muhit
Asosiy fazilatlar	Halollik, adolat, kamtarlik	Ijtimoiy faollik, mas‘uliyat
Ta‘lim-tarbiya birligi	Ustoz-shogird an‘anasi	Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim
Natija	Barkamol inson	Raqobatbardosh mutaxassis

Milliy pedagogika merosida shaxs kamoloti g‘oyasi chuqur tarixiy va nazariy asosga ega bo‘lib, u Sharq mutafakkirlari va xalq pedagogik tajribasida mukammal shakllangan. Mustaqillik yillarida respublika olimlari tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar ushbu g‘oyaning zamonaviy ta‘lim tizimidagi dolzarbligini yana bir bor tasdiqladi.

Milliy pedagogika merosiga tayangan holda shaxs kamolotini ta'minlash zamonaviy ta'limning samaradorligini oshiradi va barkamol avlod tarbiyasida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Inoyatov U.I. Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs kamoloti masalalari. – Toshkent: Fan va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari asosida ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari. – Toshkent, 2022.
3. texnologiya, 2016.
4. Ochilov M.O. Pedagogik jarayonda milliy qadriyatlar va tarbiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Abduqodirov A.A. Ta'limda innovatsion yondashuvlar va shaxs rivoji. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Qosimov B.A. Pedagogik meros va zamonaviy ta'lim integratsiyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
7. Sharipov Sh.N. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagog kadrlar tayyorlash. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.